

Богма О. С.

к.е.н. доц. кафедри фінансів та кредиту,

Пащенко А. І.

магістр

Запорізький національний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ БАНКІВСЬКОГО ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

В статті обґрунтовано необхідність активізації участі вітчизняних банківських установ у фінансуванні інноваційного бізнесу. Розглянуто основні проблеми в сфері банківського фінансування інноваційної діяльності в Україні. Запропоновано основні шляхи їх подолання.

Ключові слова: інноваційне фінансування, інноваційний бізнес, інноваційна діяльність.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Домінантою в становленні моделі економічного зростання будь-якої країни в ХХІ столітті є система інноваційних процесів, наукових знань, нових технологій, продуктів і послуг. Головними компонентами інноваційних систем виступають наукові і науково-технічні, технологічні, управлінські, а також когнітивні новації, втілені в наукових знаннях, винаходах, ноу-хау. При цьому ефективне генерування останніх вимагає відповідних обсягів фінансування. Як свідчить світовий досвід, у забезпеченні структурних інноваційних перетворень в економіці постійно зростає роль банківських інвестицій.

Банківські операції щодо фінансування інноваційної діяльності можна вважати достатньо новими для більшості вітчизняних банківських установ. При цьому вони є виключно перспективними з погляду стрімкого зростання уваги до інноваційного розвитку в сучасному суспільстві.

Однак, не дивлячись на те, що банківський капітал, особливо враховуючи нестачу власних коштів у суб'єктів господарювання для здійснення інвестування в інновації, стає основним інвестиційним джерелом, існує ряд проблем, пов'язаних із залученням банківських коштів в інноваційну сферу. Проблеми полягають як у відносно обмежених обсягах акумульованих ресурсів, так і в складності кредитування реального виробництва, відсутності необхідних технологій та досвіду ефективного проектного фінансування. Зазначене призводить до того, що можливості банківської системи у фінансовому забезпеченні інноваційної діяльності в Україні реалізуються не повністю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед іноземних вчених-економістів вагомий внесок в дослідження проблем банківського фінансування інноваційної діяльності зробили І. Алексєєв, Х. Барнет, П. Друкер. Окремим аспектам банківського фінансування інноваційних процесів в Україні присвячені наукові праці О. Амоші, Ю. Бажала, А. Гальчинського, В. Гейця, Т. Дорошенко, С. Захарів, В. Зимовця, М. Крупки, Б. Кваснюка, С. Колодинського, Т. Майорової, А. Пересади, А. Чухна, М. Чумаченка та інших вчених. Проте, враховуючи важливість зазначеного питання, існує необхідність більш глибокого дослідження основних проблем сфери банківського кредитування інноваційної діяльності та пошуку можливих шляхів їх вирішення.

Ціль статті. Враховуючи вказане вище, метою даної статті є дослідження основних проблем в сфері банківського фінансування інноваційної діяльності в Україні та визначення дієвих шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Необхідність активізації участі банків у процесі інвестиційної підтримки інноваційного бізнесу впливає із взаємозалежності успішного розвитку банківської системи й економіки в цілому. З одного боку, комерційні банки зацікавлені в стабілізації

економічної ситуації, яка є необхідною умовою їх діяльності, а з іншого – стабільність економічного розвитку великою мірою залежить від ступеня стійкості й гнучкості банківської системи, її ефективного функціонування. При цьому стабільність та ефективність розвитку економіки багато в чому визначається рівнем її інноваційності, що й зумовлює доцільність участі банків у фінансуванні інноваційних процесів.

Досвід розвинутих країн свідчить, що банки в інвестиційному процесі можуть працювати у трьох напрямках [1, с. 60-63]:

- обслуговування руху грошей, що належать клієнтам і призначені для інвестицій;

- акумулювання заощаджень і спрямування їх на ринок цінних паперів;

- вкладення в інвестиційні проекти як власних, так і залучених коштів (що передбачає активне фінансування банками різноманітних, в тому числі й інноваційних, проектів).

Слід констатувати, що банківська система України сьогодні діє переважно в першому напрямі. Розвитку двох інших перешкоджає низка проблем, пов'язаних передусім зі строками та вартістю кредитів, а також з відносно обмеженими обсягами акумульованих ресурсів (неможливість кредитування великомасштабних проектів) та порівняній складності кредитування реального виробництва. Експерти зазначають, що українській економіці треба мати меншу кількість банків, але які б були потужними та могли забезпечити обслуговування операцій інвесторів.

Підкреслимо, що на сьогодні українські банки неохоче фінансують інноваційні проекти. Причиною цього є високі ризики, низька ефективність кредитного інвестування і тривалий термін окупності проектів. Крім того, негативний вплив на можливості залучення банківських інвестицій справляє невміння позичальника вірно розрахувати розмір кредиту для реалізації інноваційного проекту та термін його

повернення, що створює проблему підвищення частки неповернення банківських кредитів. За цих умов чимало банкірів трактують кредитування інноваційних проектів як благодійність [2].

Банкіри також нарікають на те, що лише незначна кількість підприємств використовує міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та складає прогноз руху грошових коштів, а також на те, що успіх підприємства залежить від певних обставин, про які банкіри не мають жодного уявлення. Велика кількість підприємств веде подвійну бухгалтерію, тому фінансові звіти не дають достовірної інформації про ефективність діяльності підприємства. В результаті неможливо оцінити ризики, пов'язані з кредитуванням конкретного підприємства. Саме тому банки закладають високий ступінь ризику в процентну ставку та обов'язково вимагають від позичальників заставу, ринкова вартість якої перевищує суму кредиту на 20-30% [2].

Кредитувати довгострокові інноваційні проекти ще більш незручно для банків. За результатами опитування тільки 12% підприємств малого та середнього бізнесу мають бізнес-плани. При цьому виникає ще одна проблема – розрив у грошових потоках. Так, депозитні вкладення в комерційних банках носять, здебільшого, короткостроковий характер, тому можливість надання довгострокових кредитів обмежена. Крім того, довгострокові кредити звичайно передбачають великий розмір і великий ризик. А вилучити з обігу значну суму на довгий час з великим ризиком неповернення відважиться не кожен банк. Тому такі кредити надаються, в основному, лише “знайомим” підприємствам [2].

Ще однією причиною високого рівня процентної ставки по кредитах можна назвати невеликий розмір капіталу комерційних банків України. Рівень капіталу вітчизняних банків ще дуже далекий, наприклад, від рівнів капіталу одного середнього за розміром банку в Каліфорнії або одного великого банку в Центральній Європі. Основною проблемою тут є

недостатній рівень залучення вільних коштів у банківську систему. Наприклад, заощадження, які українці тримають вдома, становлять близько 12 млрд. дол. США. Вклади населення в комерційні банки України становлять 4,2 млрд. грн. (це приблизно 0,85 млрд. дол. США). Як бачимо, лише 6,6% своїх заощаджень населення зберігає в комерційних банках [2].

Важливо зазначити, що фінансовий потенціал банківської системи України є незначним, і, відповідно, можливості для кредитування інноваційної діяльності в реальному секторі економіки – малі. Наприклад, фінансовий потенціал комерційних банків України нижчий за потенціал комерційних банків Росії в п'ять разів, Японії – у 200 разів. Тому українські комерційні банки не можуть дозволити собі надавати довготермінові кредити, в тому числі й на інноваційний розвиток, під невисокі проценти. Відтак однією з головних причин недостатнього рівня участі вітчизняних комерційних банків в інвестуванні реального сектора економіки взагалі та інноваційної діяльності, зокрема, є високі ставки по кредитах. Отже, проблема високої ціни на банківські кредити є найголовнішою у реалізації завдання активізації взаємодії банківської системи й виробничого сектора національної економіки.

Великою проблемою фінансування інноваційних проектів також виступає відтік капіталу з країни. Так, за останні сім років з України було нелегально вивезено 20-25 млрд. дол. США [3, с. 11-12].

Крім того, тривалий час головною причиною байдужості банків до надання інноваційних кредитів можна було вважати надзвичайну привабливість вкладень у державні облігації. Водночас уряд не відмовлявся і від прямих кредитів банківської системи. Держава практично відійшла від класичних схем розміщення ОВДП, орієнтуючись на кошти банківської системи, а не фізичних осіб. Зрозуміло, що в такій ситуації ефект витіснення виявлявся миттєво. Державні цінні папери давали банкам

надійний і високий прибуток, чого не могли дати виробничі капіталовкладення [3, с. 11-12].

Окрім цих проблем, існує ще одна проблема, яка зменшує розміри інвестування банківських ресурсів в інноваційний сектор економіки. Це слабка поінформованість підприємств про можливості отримання в банку необхідних ресурсів для фінансування інноваційної діяльності. Адже, окрім кредитів існує багато інших способів отримати потрібні кошти в банку. Наприклад, через такі операції комерційних банків, як лізинг, факторинг. Крім того, деякі банки надають послуги щодо пошуку потенційних інвесторів для підприємств.

Крім того відзначимо, що вітчизняним банкам складно нарощувати інвестиційну діяльність в умовах недостатньо розвинутого фондового ринку, дефіциту ефективних проектів. Про це свідчать значення нормативів інвестування в цілому по системі, які значно нижчі від граничних. Так, норматив інвестування в цінні папери за однією установою складає 3,12% (нормативне значення – до 15%), норматив загальної суми інвестицій – 9,27% (до 60%) [3, с. 11-12].

В цілому, вітчизняна банківська система має значні можливості, щоб нарощувати інвестиційну діяльність, не перевищуючи при цьому допустимого ризику. Однак стримуючим фактором є нерозвиненість вітчизняного фондового ринку та відповідних фінансових інструментів.

Істотною проблемою також слід вважати недосконалу законодавчо-правову базу інвестиційного та інноваційного кредитування, брак спеціалізованих інвестиційно-інноваційних банків [3, с. 11-12].

Враховуючи існування численної кількості проблем, виникає необхідність застосування дієвих заходів, спрямованих на їх подолання, що, в свою чергу, дозволило б підвищити роль вітчизняних банків у фінансуванні інноваційної діяльності. До найбільш дієвих заходів вважаємо за потрібне віднести наступні основні [4]:

– стимулювання створення спеціалізованих інноваційних банків, а також фондів довгострокового кредитування комерційних банків шляхом встановлення відповідних пільг з оподаткування коштів, що інвестуються для досягнення технологічних змін;

– створення системи пільгового рефінансування комерційних банків, які надають пільгові кредити для реалізації інвестиційних проектів щодо розробки та впровадження високотехнологічного обладнання та іншої інноваційної продукції;

– запровадження механізму державного страхування кредитів, наданих малим підприємствам, які розробляють і впроваджують інноваційну високотехнологічну продукцію, діяльність яких пов'язана зі значним інвестиційним ризиком;

– заохочення комерційних банків до купівлі акцій підприємств, що виробляють високотехнологічну продукцію, шляхом звільнення від оподаткування тієї частини прибутків банку, що інвестується в акції зазначених підприємств;

– встановлення для комерційних банків, які здійснюють пільгове довгострокове кредитування інноваційних проектів, зниженої ставки норми обов'язкового резервування коштів;

– лібералізація порядку акумуляції приватного капіталу для реалізації значних інноваційних проектів, через запровадження гнучкої форми поєднання капіталів комерційних банків та підприємств через створення інститутів спільного інвестування;

– запровадження спеціального порядку створення інноваційних асоціацій, які є інвестиційно-виробничими об'єднаннями юридичних та фізичних осіб, що беруть участь у здійсненні інноваційного проекту та випуску нової конкурентоспроможної продукції;

– запровадження державної системи страхування ризиків інноваційної діяльності за рахунок спеціально створеної страхової компанії тощо.

Для забезпечення належних умов кредитування комерційними банками інноваційної діяльності необхідно запровадити ефективне управління ліквідністю банківської системи шляхом постійних прозорих операцій Національного банку на відкритому ринку. Це сприятиме використанню широкого спектра фінансових інструментів та подальшому розвитку інвестиційної сфери. Доцільно також подбати про створення потужних стимулів для банків, діяльність яких має інноваційне спрямування.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можна зробити висновок, що на сьогодні вітчизняна банківська система не готова до повномасштабного кредитування реального сектора економіки та інноваційного розвитку. Але при цьому слід зазначити, що проблема полягає не тільки у недостатньому рівні розвитку банківської системи, а й у тому, що інвестиційна сфера не забезпечує випереджаючого економічного розвитку на засадах дії законів ринку.

Банківська система, переважно з незалежних від неї причин, не може служити суб'єктам економічної діяльності як основне джерело інвестиційних ресурсів для здійснення інноваційної діяльності. Це не свідчить про неможливість розгортання інноваційного бізнесу, а лише зайвий раз підтверджує, що треба вкладати власні кошти, залучати інвестиційні кошти за допомогою цінних паперів та здійснювати вихід на міжнародні інвестиційні ринки. Але успіх такого виходу залежить уже не від стану власне банківської системи, а від багатьох інших чинників.

В цілому, незважаючи на значну кількість наукових досліджень з питань кредитно-фінансового забезпечення інноваційного підприємництва, проблема залишається не вирішеною остаточно.

Подальшого дослідження потребує комплекс питань, пов'язаних з організаційно-економічним забезпеченням реалізації механізмів венчурного та проектного банківського фінансування, пошуком можливих шляхів відтворення кредитних механізмів в інноваційній сфері.

Список використаної літератури:

1. Карчева Г. Моделювання інвестиційної діяльності банків // Вісник НБУ. – 2004. – №10. – С. 11-12.
2. Катасонов В. Ю., Морозов Д. С. Проектное финансирование: организация, управление риском, страхование. – М.: АНК ИЛ, 2000. – 272 с.
3. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету, 2001. – 608 с.
4. Кузнецова А., Карпа Я. Банківський сектор України як джерело фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності // Вісник НБУ. – 2004. – №1. – С. 60-63.

БОГМА Е. С., ПАЩЕНКО А. И. ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ БАНКОВСКОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

В статье обоснована необходимость активизации участия отечественных банковских учреждений в финансировании инновационного бизнеса. Рассмотрены основные проблемы в сфере банковского финансирования инновационной деятельности в Украине. Предложены основные пути, по их преодолению.

Ключевые слова: инновационное финансирование, инновационный бизнес, инновационная деятельность.

BOGMA O. S., PASZENKO A. I. PROBLEMS AND PROSPECTS OF BANK FINANCING OF INNOVATIVE ACTIVITY ARE IN UKRAINE

In the article the need for active participation of local banks in financing innovative businesses. The basic problem in the field of banking innovation financing in Ukraine. The basic ways to overcome them.

Keywords: innovative financing, innovative business, innovation